

BOLALARDA SHAXS DEYKSISINI HOSIL QILUVCHI BIRLIKLARNING IFODALANISH USULLARI

Bahriddinova Gavhar Oydinovna

Navoiy Davlat Universiteti magistri

Annotatsiya: *Bolalarda shaxsiyat deyksisini tashkil etuvchi birliklarning ifodasi vaqt o'tishi bilan boshqalar va atrof-muhit bilan o'zaro ta'sir qilish orqali rivojlanadigan dinamik va ko'p qirrali jarayondir. Ota-onalar, tarbiyachilar va tabiyalanuvchilar ijobiy mustahkamlash, faol tinglash va o'z-o'zini kashf qilish va izlanish imkoniyatlarini yaratish orqali bolalarning o'zini namoyon qilishi va shaxsiyatini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi.*

Kalit soʻz : *San'at va rasm ishlarini amalga oshirish, Tarbiyalanuvchining o'zi haqida gaplashish, Amaliy mashg'ulotlar, O'qish va matbuot materiallari, Maqolalar va hikoyalar, O'yinlar va dramatik san'at, Modellash.*

Bolalarda shaxsning deyksisini tushunish alohida ahamiyatga ega, chunki u kognitiv va lingvistik rivojlanish haqida tushuncha beradi. Deyksis kontekstga bog'liq bo'lgan lingvistik elementlardan foydalanishni anglatadi. Masalan, olmoshlar (men, siz, u, u) yoki vaqtinchalik iboralar (hozir, keyin). Bolalarning bu birliklardan foydalanish usullari ularning kognitiv qobiliyatlari, ijtimoiy o'zaro ta'siri va atrof-muhitning ularning til rivojlanishiga ta'sirini aks ettiradi.

Bolalar til rivojlanishi davomida shaxs deyksisini turli yo'llar bilan o'rganadilar. Shaxs deyksisini tashkil etuvchi birliklarning bolalarda ifodalanishining ba'zi usullari mavjud.

Bolalarda shaxs deyksisini hosil qilish uchun foydalaniladigan bir qancha asosiy usullar quyidagilardir. Bu usullar boshqacha tarzda ifodalangan bo'lsa-da, ularning asosiy maqsadi bolalarning o'zlarini, o'ylarini va hissiyotlarini ifodalashini ta'minlashdir. Bolalarda shaxs deyksisini hosil qilish uchun turli usullar mavjud va ular tabiyalanuvchilarning o'zlarini ifodalashini, o'z fikrlarini taqdim etishini va kommunikatsiya qilishni o'rganishga yordam beradi. Bolalarning shaxsiy birliklarining deyksislarini ifodalash usullari ularning yoshi, kognitiv rivojlanishi, madaniy kelib chiqishi va individual xususiyatlariga qarab farq qilishi mumkin. Bolalar bu birliklarni ifodalashning ba'zi umumiy usullari: Bolalarda shaxsiyat deyksisini tashkil etuvchi birliklarning ifodasi turli omillarga, jumladan, ularning yoshiga, kognitiv rivojlanishiga, ijtimoiy-madaniy muhitga va individual temperamentga qarab farq qilishi mumkin. Bolalar bu birliklarni ifodalashning ba'zi usullari: Bolalarda shaxsiyat deyksisini tashkil etuvchi birliklarning ifodasi bolalarda o'z ijtimoiy kontekstida o'zini va boshqalarni tushunish va ifoda etishni rivojlantirishga ishora qiladi. Buni namoyon qilishning ba'zi usullari:

Umuman olganda, bolalarda shaxsiyat deyksisini tashkil etuvchi birliklarning ifodasi vaqt o'tishi bilan boshqalar va atrof-muhit bilan o'zaro ta'sir qilish orqali rivojlanadigan dinamik va ko'p qirrali jarayondir. Ota-onalar, tarbiyachilar va tabiyalanuvchilar ijobiy mustahkamlash, faol tinglash va o'z-o'zini kashf qilish va izlanish imkoniyatlarini yaratish orqali bolalarning o'zini namoyon qilishi va shaxsiyatini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Bolalarda shaxsiyat deyksisini tashkil etuvchi birliklarning ifodasi bolalarning atrof-muhitga nisbatan o'zini va boshqalarni tushunishini rivojlantirish va ifoda etishni anglatadi. Deyksis - lingvistik atama bo'lib, ma'noni aniqlash uchun kontekstga tayanadigan so'zlar yoki iboralarga ishora qiladi, masalan, olmoshlar ("men", "siz", "u") va demonstrativlar ("bu", "shu"). Mana, bolalar shaxsiyat birliklarining deyksisini ifodalashning ba'zi usullari:

Modellash: Bolalar tabiyalanuvchilari, ota-onalari yoki boshqa yetuk insonlar orqali shaxs deyksisini o'rganish. Ularning oldida shaxs deyksisini to'g'ri ishlatishni ko'rib chiqish, ularga maslahat bermoq va o'rniga qo'yilgan vazifalarni bajarmoq orqali, bolalar o'zlarini ushbu tarzda ifodalay oladilar.

O'yinlar va dramatik san'at: O'yinlar va dramatik san'at orqali, bolalar o'zlarini boshqalarining o'rinida ko'rish va ularni nusxalash orqali shaxs deyksisini o'rganishadi. Rolli o'yinlar, dramatik ko'rsatmalar, bolalar o'zlarini boshqalarining ahamiyatini tushunishadi va ularning o'zlarini ifodalash usullarini o'rganishadi.

Maqolalar va hikoyalar: Bolalar hikoyalar orqali o'zlarini boshqalarining o'rinida ko'rish va ular bilan birga his tushunishadi. Maqolalar va hikoyalar, tabiyalanuvchilarga boshqalarining o'zlariga qarshi munosabatlarini tushunish va ularni nusxalash uchun mo'ljallangan bo'lishi mumkin.

O'qish va matbuot materiallari: Tabiyalanuvchilar uchun yoshiga mos maqolalar, kitoblar va matbuot materiallari orqali, shaxs deyksisini hosil qilishga yordam berish mumkin. Bu materiallar orqali, bolalar boshqalarining fikrlarini o'rganish va ularning o'zlarini ifodalash usullarini tushunishadi.

Amaliy mashg'ulotlar: Bolalar uchun tashqi o'quv mashg'ulotlar va o'zlashtirilgan vazifalar orqali, shaxs deyksisini o'rganishni ko'rishadi. Masalan, ijodiy va texnikaviy mashg'ulotlar, ish joyida yoki o'quv muassasasida o'rganishning amaliy qismi yordamida bolalar o'zlarini ifodalashni o'rganishadi.

Tarbiyalanuvchining o'zi haqida gaplashish: Tabiyachi, tarbiyachi yoki ota-ona, tabiyalanuvchilar bilan shaxs deyksisini ifodalashni o'zgartirish uchun o'zlarining hayotiy qayg'ulari, istaklari va xayollarini o'rganish uchun faol muloqotlarni tashkil etishi kerak. Bu, tabiyalanuvchilarning o'zlarini tushunishlariga va shaxs deyksisini rivojlantirishlariga yordam beradi.

San'at va rasm ishlarini amalga oshirish: Bolalarga rassomlik, san'at, modellik yoki g'ayrioddiy materiallar orqali o'zlarini ifodalashlari uchun imkoniyat berish foydali

bo'ladi. Bu usul tabiyalanuvchilarning o'zlarini tabiiy va ijodiy tarzda ifodalashlariga imkoniyat beradi.

Dramatik o'yinlar va rollar: Bolalar o'zlarining istaklarini, xayollarini va fikrlarini rollarni o'ynash orqali ifodalay oladilar. Tabiyalanuvchilar yoki tabiyalanuvchilar tabiyalanuvchilarga dramatik o'yinlar tashkil etishda yordam bera olishi mumkin.

Tabiyalanuvchilarning hikoyalarini qo'llash: Tabiyachi yoki tabiyalanuvchilar tabiyalanuvchilarning hikoyalarni yozishni taqozo etish orqali, ularning shaxs deysisini o'rganishlariga yordam berishadi. Bu, ularning tushunchalarini, fikrlarini va hissiyatlarini ifodalashlariga imkoniyat beradi.

O'yinlar va murabbiylash: Tabiyalanuvchilarning o'zlarini ifodalashlari uchun o'yinlar va murabbiylash o'zgaruvchilari sifatida ishlatilishi mumkin. O'yinlar tabiyalanuvchilarning o'zlarini ifodalashlari va shaxs deysisini rivojlantirishlari uchun qiziqarli va samarali bo'lishi mumkin.

Ma'lumotli mudrik mavqelar: Bolalar ma'lumotli mudrik mavqelar orqali o'zlarini ifodalashlari uchun imkoniyatlar yaratilishi mumkin. Bu, ularning o'zlarining qiziqishlarini va o'rganishni o'zlashtirishlari uchun yaxshi bo'lishi mumkin.